

הלכות תשובה פרק ט

א מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנוזקה לה אם שמרנו דרך השם הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא, שנאמר "למען ייטב לך, והארכת ימים" (דברים כב, ז); והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת, שנאמר "הכרת תכרת הנפש החיה, עונה בה" (במדבר טו, לא). מהו זה שכתוב בכל התורה בלה, אם תשמעו וגיע לכם כד, ואם לא תשמעו יקרא אתכם, וכל אותן הדברים בעולם הזה כגון שבע ורעב, ומלחמה ושלום, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו, ויהיו, ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה, גיעו אלינו טובות העולם הזה בלן; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקראנה אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן הטובות, הן סוף מתן שכרן של מצות; ולא אותן הרעות, הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות. אלא כד הוא הכרע הדברים. הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו ורוב חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד שישיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן. וישפיע לנו כל הטובות המחזקות את דינו לעשות התורה, כגון שבע ושלום ורבויה כסף וזהב כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנוזקה לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה,

"וְצַדִּיקָה, תִּהְיֶה לָנוּ . . ." (דברים ו, כה). וְכֵן הוֹדִיעֵנוּ
בַּתּוֹרָה שֶׁאִם נַעֲזֹב הַתּוֹרָה מִדַּעַת וְנַעֲסֵק בְּהַבְלֵי הַזְּמַן,
כַּעֲנָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט" (דברים לב, טו)
שֶׁדִּין הָאָמֶת יִסִּיר מִן הָעוֹזְבִים כָּל טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה,
שֶׁהוּ חֲזָקוֹ יְדִיהֶם לִבְעֹט, וּמְבִיא עֲלֵיהֶם כָּל הַרְעוֹת
הַמוֹנְעִים אוֹתָן מִלְּקַנוֹת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּדֵי שֶׁיֵּאבְדוּ
בְּרִשְׁעָם. הוּא שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה, "וְעַבְדְּתָ אֶת אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר
יִשְׁלַחְנוּ ה' בְּךָ" (דברים כח, מח), "תַּחַת, אֲשֶׁר לֹא עַבְדְּתָ
אֶת ה'" (דברים כח, מז). נִמְצָא פְּרוֹשׁ כָּל אוֹתָן הַבְּרָכוֹת
וְהַקְּלָלוֹת, עַל דֶּרֶךְ זֶה: כְּלוֹמַר אִם עַבְדְּתֶם אֶת ה'
בְּשִׂמְחָה, וּשְׂמֵרְתֶם דְּרָכָיו מִשְׁפִּיעַ לָכֶם הַבְּרָכוֹת הָאֵלוּ
וּמִרְחִיק הַקְּלָלוֹת, עַד שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים לְהַתְחַכֵּם בַּתּוֹרָה
וְלַעֲסֹק בָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וַיִּיטֵב לָךְ
לְעוֹלָם שֶׁכֵּלֹ טוֹב וְתֹאֲרִיךְ יָמִים לְעוֹלָם שֶׁכֵּלֹ אֶרֶץ.
וְנִמְצָאתֶם זֹכִים לְשָׁנֵי הָעוֹלָמוֹת, לַחַיִּים טוֹבִים בְּעוֹלָם
הַזֶּה הַמְּבִיאִים לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: שֶׁאִם לֹא יִקְנֶה פֶּה
חֲכָמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֵין לוֹ בְּמָה יִזְכֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי
אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבֹן, וְדַעַת וְחֲכָמָה, בְּשִׂאוֹל . . ." (קוהלת
ט, י). וְאִם עַזְבֹּתֶם אֶת ה' וּשְׁגִיתֶם בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֵּה וַזְּנוֹת
וְדוֹמָה לָהֶם מְבִיא עֲלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלוּ וּמִסִּיר כָּל
הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁיִּכְלוּ יָמֵיכֶם בְּבַהֲלָה וּפְחַד, וְלֹא יִהְיֶה
לָכֶם לֵב פְּנוּי וְלֹא גוֹף שָׁלֵם לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדֵי
שֶׁתֵּאבְדוּ מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְנִמְצָא שֶׁאֵבְדְּתֶם שְׁנֵי
עוֹלָמוֹת: שֶׁבְּזִמְן שֶׁאֵדָם טְרוּד בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּחָלִי
וּבְמַלְחָמָה וְרַעְבוֹן, אֵינוֹ מִתְעַסֵּק לֹא בְּחֲכָמָה וְלֹא
בְּמִצְוֹת שֶׁבָּהֶן זֹכִין לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב וּמִפְּנֵי זֶה נִתְּאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נְבִיאֵיהֶם וְחֲכָמֵיהֶם
לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁיִּנְחֹחוּ מִמְּלַכְיוֹת שֶׁאֵינָן מְנִיחוֹת
לָהֶן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת פֶּהֲגוֹן, וַיִּמְצְאוּ לָהֶם מְרַגוּעַ
וַיִּרְבוּ בְּחֲכָמָה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִי
שֶׁבְּאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדַּעַה וְהַחֲכָמָה וְהָאָמֶת שֶׁנֶּאֱמַר

"כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ, דַּעַה אֶת ה'" (ישעיהו יא, ט), וְנֹאמֵר
"וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת אַחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ" (ירמיהו
לא, לג), וְנֹאמֵר "וְהִסִּירְתִּי אֶת לֵב הָאֲבֹן, מִבְּשָׂרְכֶם"
(יחזקאל לו, כו). מִפְּנֵי שְׂאוֹתוֹ הַמְּלֶךְ שֶׁיַּעֲמִיד מִזֶּרַע דָּוִד
בְּעַל חֲכָמָה יִהְיֶה יוֹתֵר מִשְׁלֹמֹה, וְנִבְיָא גְדוֹל הוּא קְרוֹב
לְמֹשֶׁה רַבְּנוֹ; וְלִפְיֶכָּךְ יִלְמַד כָּל הָעַם וְיִזְרַח אוֹתָם דְּרָךְ
ה', וְיִבּוֹאוּ כָּל הַגּוֹיִים לְשִׁמְעוֹ, שֶׁנֹּאמֵר "וְהָיָה בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים, נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים" (ישעיהו
בב). וְסוֹף הַשְּׂכָר כִּלּוֹ וְהַטּוֹבָה הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁאֵין לָהּ
הַפְּסֵק וְגִרְעוֹן, הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; אֲבָל יְמוֹת
הַמְּשִׁיחַ הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה וְעוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ הוֹלֵךְ, אֵלָּא
שֶׁהַמְּלָכוֹת תִּחְזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וְכִבֵּר אֲמָרוּ חֲכָמִים
הַרְאִישׁוֹנִים, אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ אֵלָּא
שֶׁעֲבוֹד מְלָכוֹת בְּלִבָּד.

הלכות תשובה פרק י

א אֵל יֹאמֵר אָדָם הַרִינִי עוֹשֶׂה מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְעוֹסֵק
בְּחֻמְתֶּיהָ, כְּדִי שֶׁאֶקְבֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ אוֹ
כְּדִי שֶׁאֶזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וְאֶפְרָשׁ מִן הָעֲבָרוֹת
שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מִהוֹן, כְּדִי שֶׁאֶנְצַל מִן הַקְּלָלוֹת
הַכְּתוּבוֹת בְּתוֹרָה אוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא אֶפְרַת מִחַיֵּי הָעוֹלָם
הַבָּא. אֵין רְאוּי לַעֲבֹד אֶת ה', עַל הַדְּרָךְ הַזֶּה: שֶׁהַעוֹבֵד
עַל הַדְּרָךְ הַזֶּה, הוּא עוֹבֵד מִיִּרְאָה; וְאֵינָה מַעֲלַת
הַנְּבִיאִים, וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים. וְאֵין עוֹבְדִים ה' עַל דְּרָךְ
זֶה, אֵלָּא עִמֵּי הָאָרֶץ וְהַנְּשִׁים וְהַקְּטָנִים, שֶׁמְחַנְּכִין אוֹתָן
לַעֲבֹד מִיִּרְאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיַעֲבֹדוּ מֵאַהֲבָה.

ב הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה, עוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְהוֹלֵךְ
בְּנִתְיבוֹת הַחֲכָמָה לֹא מִפְּנֵי דְבַר בְּעוֹלָם, וְלֹא מִפְּנֵי
יִרְאַת הַרְעָה, וְלֹא כְּדִי לִירֵשׁ הַטּוֹבָה: אֵלָּא עוֹשֶׂה
הָאֱמֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֱמֶת; וְסוֹף הַטּוֹבָה לְבוֹא בְּגִלְגָּלָהּ.

ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא אהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר "ואהבת, את ה' אלהיך" (דברים ו,ה). ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה, מייד יעשה כל המצוות מאהבה.

ג וכיצד היא האהבה הראויה: הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה, עזה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוּגָה בה תמיד כאלו חולֵי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוּגָה בה תמיד, בין בשנותו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אהביו, שוגים בה תמיד, כמו שצונו, "בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו,ה; דברים י,ב; דברים ל,ו). והוא ששלמה אמר דָרַךְ מִשָּׁל, "כי חולת אהבה, אני" (שיר השירים ב,ה); וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

ד אמרו חכמים הראשונים, שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא; תלמוד לומר, "לאהבה את ה'" (דברים יא,ג; ועוד) כל שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים, "במצותיו, חפץ מאד" (תהילים קיב,א), ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונֵי תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב; אלא מפני שהוא הרב, ראוי לשמשו: כלומר, עבדו מאהבה.

ה כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע עליו פרענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה, ולא לקבל שכר, אלא מפני

אֶהְבֵּת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שְׂצוּהָ בָּהּ הָרִי זֶה עוֹסֵק בָּהּ
לְשִׁמָּה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה,
וְאִפְלוּ שְׂלָא לְשִׁמָּה שְׂמִתוֹךְ שְׂלָא לְשִׁמָּה, בָּא לְשִׁמָּה.
לְפִיכֹךְ כְּשִׁמְלַמְדִּין אֶת הַקְּטָנִים וְאֶת הַנְּשִׁים וְכָלל עָמִי
הָאָרֶץ, אִין מְלַמְדִּין אוֹתָן אֱלָא לְעַבְד מִיְרָאָה וְכִדִּי
לְקַבֵּל שְׂכָר, עַד שְׂתַרְבֵּה דְעֵתָן וְיִתְחַכְּמוּ חֲכָמָה יִתְרָה,
מְגַלִּים לָהֶם רַז זֶה מְעַט מְעַט; וּמְרַגְלִין אוֹתָן לְעִנְיָן זֶה
בְּנַחְתָּ, עַד שְׂשִׁיגוּהוּ וְיִדְעוּהוּ וְיַעֲבְדוּהוּ מֵאֲהָבָה.

ו דְּבַר גְּדוּעַ וּבְרוּר שְׂאִין אֶהְבֵּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
נְקֻשְׁתָּ בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, עַד שְׂשִׁיגָה בָּהּ תְּמִיד כְּרֵאוּי
וְיַעֲזֹב כָּל מָה שְׂבַעוֹלָם חוּץ מִמְּנָה כְּמוֹ שְׂצוּהָ וְאָמַר
"כָּכֵל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" (דְּבָרִים ו, ה); דְּבָרִים י, יב;
דְּבָרִים ל, ו): אִינוּ אוֹהֵב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֱלָא בְּדַעַת
שְׂיַדְעָהוּ. וְעַל פִּי הַדְּעָה תִּהְיֶה הָאֲהָבָה אִם מְעַט מְעַט,
וְאִם הַרְּבֵה הַרְּבֵה. לְפִיכֹךְ צְרִיךְ הָאָדָם לִיחַד עֲצָמוֹ
לְהַבִּין וּלְהַשְׁפִּיל בְּחֲכָמוֹת וּתְבוּנוֹת הַמוֹדִיעִים לוֹ אֶת
קוֹנוֹ כְּפִי כַח שְׂיֵשׁ בְּאָדָם לְהַבִּין וּלְהַשִּׁיג, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ
בְּהַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה.